

„A jó Isten megőrizt mindannyiunkat...” – Élet a kalocsai iskolanővérek budapesti kollégiumában a főváros 1944/45-ös ostroma idején ^[1]

Napjainkban a második világháború történetének vizsgálatok egyre nagyobb hangsúlyt kapnak a korabeli személyes források. Ezek között éppúgy lehetnek naplók és krónikák, mint levelek vagy feljegyzések. Az elemzett források pedig származhatnak hadifoglyoktól, kamaszoktól, civilektől vagy egyházi személyektől. A különböző dokumentumok a háború megélés-történetének más-más aspektusait tárják fel. A következő írás egy konkrét szerzetesi csoportra irányítja a figyelmet, azt mutatja be, hogy a kalocsai székhelyű iskolanővérek társulatának Budapesten élő, vagy oda menekült tagjai milyen háborús tapasztalatokat szereztek a főváros ostromának idején.

Bevezető

A Miasszonyunkról nevezett Kalocsai Szegény Iskolanővérek Társulata egy 1860-as alapítású, lányoktatással foglalkozó női szerzetesközösség. Az 1950-ig tartó virágzó működésük eredményeként számos településen nyitottak óvodát, elemi és polgári lányiskolát, árvaházat, valamint részt vettek a pedagógusképzésben is. A társulat a kínai misszióba való 1926-os bekapcsolódása révén a katolikus egyház nemzetközi tevékenységében is szerepet vállalt. A nővérek 1942-ben már 67 fiókházzal rendelkeztek, a társulat létszáma 929 főt tett ki, a nővérek pedig – különböző intézményeikben – több mint 20 ezer növendékről gondoskodtak. [1] A társulat történetének első 50 éve alatt alapított 30 fiókház jelentős része a kalocsai érsekség területén fekvűt. [2] Az 1910-es évek elejére azonban egyre sürgetőbb kényszerként jelentkezett az igény, hogy a társulat megtelepedjen Budapesten is. Ennek a nőnevelés előmozdításán túl az volt a gyakorlati oka, hogy az egyetemet látogató, illetve orvosi vizsgálatra és kezelésre szoruló, valamint a különböző árucikkek beszerzésére a fővárosba utazó testvéreknek legyen hol megszállniuk, a társulatnak legyen egy „bázisa” Budapesten is. Mindezek mellett a társulat ismertségének és népszerűsítésének szempontjából sem ártott, hogy a nővérek megvetették lábukat az ország kulturális, művelődési és oktatási központjában. [3] Ezért a társulat vezetését 1911-től átvevő második generális főnöknő, *Bleilőb Mária Bernárda* [4] egyik első intézkedése egy budapesti munkakör elvállalására irányult.

Bleilőb Mária Bernárda, a társulat generális főnöknője (1911–1933) ^[2]

Forrás: A Miasszonyunkról nevezett Szegény Iskolanővérek vezetése alatt álló kalocsai érseki r. k. Tanítónőképző-, Kisdédvönőképző-intézetek, polgári iskola, elemi népiskola és kisdédvoda értesítője az Intézet fennállásának 75. esztendejéről, az 1934/35. iskolai évről. Kiadja az intézet igazgatósága. Kalocsa, 1935 Az előljáróság a főváros „meghódításának” nem klasszikus iskolaalapítási tevékenységgel kezdett hozzá. Minden bizonnyal felmérték, hogy a Budapesten már jól bejáratott intézményekkel rendelkező más, jelen esetben konkurensnek számító tanító apácarendek mellett – tehetsős fővárosi mecénás nélkül – nem sok eséllyel nyithatnak lányiskolát. [5] Ezért a szociális szférában kerestek maguknak működési területet. Elvállalták a Katolikus Háziasszonyok Országos Szövetsége [6] által fenntartott Úrinők Otthonának, majd cselédképzőjének vezetését, később a cselédhelyező iroda adminisztrációjának végzését. [7] Azonban ezek a munkakörök nem feleltek meg teljesen a társulat céljainak, ahogyan egy másik, Budapesten való megtelepedési próbálkozás is kudarcra végződött. *Bangha Béla* jezsuita atya [8] katolikus sajtópropagandával, nyomdai munkákkal kapcsolatos árvalány-nevelési programot terjesztett a társulat vezetősége elé. [9] A társulat eleget tett a felkérésnek és elvállalta az Apostol Nyomda keretén belül működő Szent Szív fióknomdában a betűszedés és a korrektúra munkálatait, valamint a nyomdászlányok felügyeletét. [10] Ennek az ígéretesen induló budapesti tevékenységnek azonban az 1918-as forradalom, a nyomdában kitört szociáldemokrata zavargások vetettek véget. [11]

A nővérek a visszamondott, illetve ellehetetlenült fővárosi munkaalkalmakkal nemcsak egy-egy működési területet veszítettek el, hanem az átutazó, Pestre érkező nővérek ingyenes szállási és ellátási lehetőségét is. Belátva azt, hogy a tanulás, gyógykezelés, bevásárlás miatt Budapesten esetleg hosszabb ideig tartózkodó testvérek részére szükség lenne a fővárosban egy nagyobb, saját tulajdonú ingatlanra, a társulat házvásárlásra vállalkozott. [12] Az előljáróság azt kezdettől fogva nyilvánvalónak tartotta, hogy a ház fenntartása érdekében valamilyen bevételi forrást eredményező tevékenységet kell ott folytatni. A kormányzótanács a társulat szellemiségéből fakadóan úgy döntött, hogy kollégiumot – korabeli szóhasználattal élve „penziót” – nyit egyetemista hallgatóknak számára. A nővérek céljának megfelelőnek tűnt a Budapest VIII. kerületi Mária utca 20. szám alatti háromemeletes ház, amelyet még 1918 tavaszán megvásároltak 400 000 koronáért. [13] A ház ekkor tulajdonjogilag ugyan a társulat birtokába került, de a nővérek jó ideig még nem tudták azt saját céljaikra használni. A nagy lakásinség miatt ugyanis szigorú rendeletek tiltották a kilakoltatást. A nővérek két évi várakozás után, az önként kiköltözők által átadott lakásokban vehettek birtokba először hat szobát. Ekkor történt meg az itteni fiókház megalapítása saját főnöknő kinevezésével. [14] A nővérek azonban csak nyolc évvel később tudtak három megüresedett lakásban 20 fő részére kollégiumot berendezni. A penziót Lisieux-i Kis Szent Teréz pártfogása alá helyezve, a következő hivatalos címet adták a létesítménynek: „*Főiskolai hallgatóknak Kis Szent Teréz otthona (Collegium Theresianum)*”. A lakószobákon kívül közös társalgó és ebédlő állt a beköltözők rendelkezésére, életükre a házfőnöknő és a prefekta felügyelt. [15] Újabb öt év telt el, mire az összes világi lakó elhagyta a Mária utca 20. számú házat, és a nővérek birtokba vehették az egész épületet. Ekkor vált lehetségessé a klauzúrára vonatkozó szabályok pontos betartása is. [16]

A társulat jól választotta meg budapesti működésének formáját, hiszen nagy kereslet mutatkozott a katolikus női kollégium iránt. A szolgáltatást igénybe vevő hölgyek kezdeti, 1929. évi 30 fős létszáma már két év múlva a duplájára nőtt, 1934-ben elérte a 90, 1940-ben pedig a 115 főt. [17] A kollégium kiépülésével együtt járt a Mária utca 20. alatti fiókházban szolgálatot teljesítő nővérek létszámának emelkedése. Míg 1921-ben csak 6 nővér kapott ide beosztást, addig 1932-re ez a szám 20-ra, 1942-re pedig 27-re emelkedett. [18] A nővérlétszámot tekintve az 1930-as évek végére, az 1940-es évek elejére ez a budapesti fiókház lett a társulat negyedik-ötödik legnépesebb zárdája. [19]

A Kalocsai Iskolanővérek Társulatának Mária utcai épülete Budapesten

[3] [4] [5]

[Tovább a galéria oldalára](#) [6]

Forrás: <https://kollegium-terezianum.webnode.hu/galeria/#&gid=1&pid=5> [7]

Magyarország 1944. március 19-i német megszállása, a keleti front közeledése és a háború „elérhető közelségbe kerülése” gyökeres változásokat hozott az addig legfőképp csak az intézményei zavartalan működtetésére és a tanításra koncentráló, zárt szerzetesi közösségben élő apácák számára. A társulat kalocsai vezetősége minden eshetőséggel számolva próbálta felkészíteni a nővéreket a bizonytalan jövőre.

[8]

Vojnich Mária Aquina, a társulat generális főnöknője (1933–1947)

Forrás: *A Míasszonyunkról nevezett Szegény Iskolanővérek vezetése alatt álló kalocsai érseki r. k. Tanítónőképző-, Kisdévodvónőképző-intézetek, polgári iskola, elemi népiskola és kisdévodva értesítője az Intézet fennállásának 75. esztendejéről, az 1934/35. iskolai évről. Kiadja az intézet igazgatósága. Kalocsa, 1935*
A generális főnöknő, Vojnich Mária Aquina [20] 1944. március 27-én körlevelet bocsátott ki a társulat házai számára, melyben a német megszállás ellenére kitartásra és helyben maradásra buzdította a nővéreket. [21] Ekkor még nem tartotta ajánlatosnak sem a szülői házba, sem egy másik zárdába való menekülést. Felhívta a figyelmet a felesleges utazások elkerülésére, és utasította a nővéreket, hogy a templomba járáson kívül ne mutatkozzanak az utcán, ne kérdezősködjének napi hírek, esetleg rémhírek után, és ha értesülnek is ilyenekről, ne továbbítsák azokat. Úgyszintén szigorúan megtiltotta a nővéreknek a külföldi rádióadások hallgatását, és elrendelte, hogy a nővérek gondosan kerüljék a politikai, különösen a nemzetiségi kérdések megvitatását, „mert az könnyen rést út a felebaráti szeretet erényén.” [22] Ekkor még arra kérte a nővéreket, hogy a ruhaneműiket, azaz szinte egyetlen személyes értéktárgyukat, ne helyezték ki magánházakhoz, illetve ne készítsenek civil ruhát, vagyis ne rendezkedjenek be esetleges menekülésre vagy bujkálásra.

A „változott helyzetre” [23] való tekintettel 1944 áprilisában a generális főnöknő újabb köriratot küldött ki a fiókházakba. [24] Úgy rendelkezett, hogy a zárdák főnöknői és az ő tanácsosnői a végsőkig maradjanak a házakban, ijesztgetésre ne adják fel a házakat, csak a karhatalomnak engedjenek. Ekkor már felhívta arra is a figyelmet, hogy gondoljanak értékeik mentésére, ruhájukat, tárgyait becsomagolva biztos helyre helyezték el. De még ekkor sem támogatta azt, hogy világi ruhákat varrjanak maguknak. Jelentést kért a zárdákból, hogy hol hány nővér tud szükség esetén hazamenni a családjához, hány keresőképes és hány ellátásra szoruló nővér lakik az egyes fiókházakban. A vezetőség magatartásában tehát tetten érhető az előrelátás, az esetlegesen bekövetkező menekülésre való fokozatos felkészülés.

A front közeledtével a társulat vezetősége is reagált, újabb utasításokat juttatva el a fiókházakhoz. Az előjáróság úgy határozott, hogy a menekülni kénytelen nővérek a legközelebbi, nem veszélyeztetett fiókházba vagy hozzátartozóihoz menjenek, de a tartózkodási helyét mindenki köteles volt bejelenteni az anyaházba. [25] Október elején – mivel egyre realisabb közelségbe került a zárdák elhagyása, sőt több házban ekkorra már lehetetlenné vált a közös szerzetesi élet folytatása – a generális főnöknő újabb körlevelet küldött ki a fiókházakhoz, melyben módosította korábbi rendelkezéseit. Elrendelte, hogy a nővérek gondoskodjanak maguknak világi ruháról, akár saját, egyik szerzetesi öltözékük átszabásával is. Ha az illetékes hatóság rendelkezésére el kell hagyniuk a várost, akkor a nővérek menjenek szüleikhez, rokonaikhoz, mert egy-egy személy elrejtése és eltartása könnyebb, mint egy egész csoporté. Az általános főnöknő nem határozta meg, hogy ki maradjon a végsőkig a zárdában, a házfőnöknőktől sem várta el, hogy életüket kockáztassák, vagy feláldozzák. „Tehát, ha a keresztény okosság azt diktálja, hogy elérkezett az idő, amikor [...] menekülniök kell, akkor távozzanak ők is” – rendelkezett a körlevél. [26] Felhívta a figyelmet az esetleges gyors menekülésre való előkészületek megtételére, illetve az ehhez szükséges ruhaneműk, okmányok készenléttben tartására. Kérte a házak főnöknőit, hogy a ház és a kápolna értékesebb felszereléseit igyekezzenek „okos körültekintéssel” biztonságba helyezni. [27] A társulatnak nem volt következetes stratégiája a helyben maradás vagy az elmenekülés kérdésében, a front átvonulására a közösség nem tudott egységes irányelvek mentén felkészülni. A tervezhetetlen jövő, a lehető legrosszabbra való felkészülés jegyében a vezetők tehát a tagok saját belátására, személyes döntésére bízták, hogy az adott helyzetekben kik és mennyi időre vállaljanak zárdán kívüli életet.

Pontos adatok hiányában nem lehet számszerűsíteni, hogy a nővérek hány százaléka hagyta el a szolgálati helyét, és hányan maradtak helyben. A nővérek egy része családjánál keresett menedéket, többen azonban a társulat más, biztonságosabbnak vélt fiókházaiba menekültek, ott élték át az orosz megszállást. Ez mindenképpen kedvező megoldásnak bizonyult, mert egyrészt a szerzetesi közösség általában nagyobb védelmet biztosított a nővéreknek az oroszok zaklatásaival szemben, mint a családi környezet, másrészt a közös szabályok, a gyakori diszpozíciók garantálták, hogy a szerzetesi élet nagyjából ugyanúgy folyjon az egyik zárdában, mint a másikban. A saját állomáshelyüket elhagyni kényszerült apácák a rendtársaik között még egy idegen fiókházban is otthon érezhették magukat. A Budapesten lévő, Mária utcai fiókház elől járt a szerzetestársak befogadásában. Itt legalább 30 – a helyi hatóságok vagy a katonaság által saját állomáshelyük elhagyására kényszerített [28] – vidéki nővér kapott szállást, természetesen a ház „saját”, eleve ott szolgálatot teljesítő és el nem menekült nővérei, valamint a kollégium ott maradt lakói mellett. [29]

Feltételezhetően azért menekült viszonylag sok nővér a fővárosi házba, mert bíztak Budapest nyílt várossá nyilvánításában, így elkerülhetőnek vélték az ostromot. Ez a remény azonban nem vált valóra. A vészterhes napok elmúltával, amikor az orosz hadsereg elfoglalta a fővárost, a pesti házban tartózkodott nővérek siettek hírt adni magukról az előjáróknak.

Ezek a levelek, bár szubjektív források, de nem csupán egy-egy nővér személyes tapasztalatáról, hanem egy közösség, egy fiókház élményeiről szólnak. A közösségben való átbeszélés, elmesélés révén összerosódtak a személyes és kollektív emlékek, így ezeket a dokumentumokat korporatív tapasztalattörténeti forrásként kezelhetjük.

Az egyik Mária utcai levél írója az orosz megszálló hadsereg elől a társulat kiskunfélegyházi zárdájából Budapestre menekült nővér, *Dukai Mária Amancia* volt.[30] A levelet a megszálltáson és az aláíráson kívül géppel írta, azt a kalocsai anyaházban székelő generális főnöknőnek szánta. A beszámolót valószínűleg valaki személyesen juttatta célba, mivel a postai forgalom ekkor még akadozott. A levél keletkezésének dátuma bizonytalan, mindenképpen Pest orosz elfoglalása után, legkorábban 1945. február 16-án keletkezhetett.

A levél több érdekes témát érint, igaz, némelyiket csak felületesen. Részletesen tárgyalja, hogy az iskolanővéreknek az ostrom alatt milyen lehetőségük nyílt a vallásgyakorlásra és a pasztorációra.

A Kalocsai Iskolanővérek Társulatának Mária utcai épülete, kápolna
Forrás: <https://gallery.hungaricana.hu/hu/SzerencsKepeslap/1175603/?img=0v> [10]

A nővérek a zárda kápolnájából az Oltáriszentséget idejekorán a ház övöhelyére menekítették, továbbá a közelben lévő jezsuita és piarista szerzetesek rendszeresen szolgáltattak szentmiséket. A nővérek azt is feljegyezték, hogy a nagy megpróbáltatások idején a civilek közül milyen sokan találtak vigaszt és reményt a vallásban és az istenhíben. A nővérek – szerzetesi hivatásukból adódóan – igyekeztek maguk is jó példával előljárni. A Budapest ostromát a Mária utcai zárdában átélő nővérek a hozzájuk menekült piarista atyákkal felkeresték azokat az övöhelyeket, ahonnan nem mertek előjönni az emberek. Mivel a templomokban már nem lehetett misézni, így bevezették az „övöhely-miséket”. Míg a papok gyóntattak, addig a nővérek „énekórárt” tartottak, hogy a gyóntatás utáni szentmisén az övöhely lakói szépen énekeljenek. A nővérek is hozzájárultak tehát ahhoz, hogy a hívek számára az egyházi élet folytonos maradjon. Jelenlétük, ha szimbolikusan is, de biztosságot nyújtott az övöhelyre kényszerülteknek. A szolidaritás, a lakossággal való egymásra támaszkodás a vallás közösségformáló és -megtartó erejében gyökerezett. A nővérek budapesti forrása beszámolt továbbá a papok ostrom alatti helytállásáról, alátámasztva a püspöki kar későbbi megállapítását, mely szerint a papok „a megpróbáltatások tüzeiben általában pásztoroknak bizonyultak és nem béreseknak”. [31] A lakosság számára kétségkívül stabil lelki támaszt, kapaszkodót, irányutatót jelentett, ha a papság és a szerzetesség és a hívekkel együtt vészelte át a front átvonulását.

Szintén hasznos adalékot nyerhetünk a levélből a katolikus összetartás, az egyházi védőháló jelentőségére vonatkozóan. A Mária utcai zárda több katolikus egyházi intézmény közelében helyezkedett el, így kézenfekvő volt a női és férfi szerzetesrendek kölcsönös együttműködése. A jezsuiták segítettek a nővérek oroszok elleni védekezését, a nővérek viszont lakást adtak tíz hajléktalanná vált piarista szerzetesnek. Az egyházon belül működő összetartás és szolidaritás a háború viszontagságai közepette, amikor sokan a társadalom széthullását tapasztalták meg, olyan többleterőt és védelmet jelentett, ami a nővéreknek segített túlélni a megpróbáltatásokat.

A levélből – igaz, hogy csak említés szintjén – kitűnik, hogy néhány iskolanővér tevékenyen részt vett az engesztelő mozgalomban.

A háborús helyzetben meg tapasztalható tehetetlenségre, az egyéni létbizonytalanságra és kiszolgáltatottságra sokan felfokozott transzcendens reakciókkal válaszoltak. A természetfeletiben kerestek és találtak reményt, illetve kapaszkodót. A pusztítás és felfordulás közepette is építeni, alkotni akartak. A kalocsai nővérek közül néhányan ezt az utat választották: 1944 őszén kapcsolódtak be egy nagyszabású budapesti kápolnaépítési munkába. [32] A Miasszonyunkról nevezett Kalocsai Szegény Iskolanővérek társulatából négy nővér vett részt a svábhegyi Világ Királynője engesztelő kápolna építésében és az engesztelési munka népszerűsítésében. [33] Amellett, hogy tevőlegesen részt vettek a kápolnaépítési munkában – alapot ástak, cementet hordtak –, a hivatali bürokrácia útvesztőit is megjárták. Krisztus Király ünnepére [34] plakátot és levelezőlapot szándékoztak készíteni, ennek engedélyeztetése ügyében kilincselte az egyik iskolanővér a német cenzúránál, illetve a polgármesteri hivatalban. Szintén ő kereste fel Alcsúton a híthű katolikus József Ferenc főherceget is, aki támogatásáról biztosította az engesztelőkápolna építési ügyét. Az építési engedély és az anyagkiutalás megszerzését végezték az elszánt kalocsai nővérek kieszközölték egy csobánki személyes találkozást a nemzetvezetővel, Szálasi Ferenccel is. A kápolna december 8-i alapkövetélti ünnepe után azonban a háborús helyzet miatt hamarosan végképp abba kellett hagyni az építési munkákat. A négy kalocsai iskolanővér Budán, más szerzetesközösség zárdájában vészelte át az ostromot. Betegeket, sebesült katonákat állítottak egészen 1945. február 12-ig, az oroszok bejöveteleig.

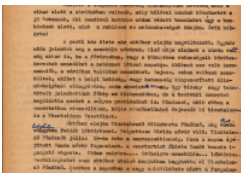
Szintén érdekes része a levélnek azon nővérek felsorolása, akik menekülteként, vagy „törzsnővéreként” a Mária utcai zárdában éltek át Budapest ostromát, illetve akik hollétéről a levélíró tudomással bírt. A közlés szándéka egyértelműen a társulati előjáróság informálása, helyzetjelentés a tagok egészségi állapotáról és tartózkodási helyéről. Itt találunk arra is utalást, hogy a Budapestre menekült nővérek készülődték visszatérni az eredeti szolgálati helyeikre. Jóllehet a társulat előjárósága októberben – a háborús vészhelyzetre való tekintettel – megengedte a zárdák elhagyását, de a front elvonulása után már sürgette a nővérek eredeti állomáshelyére való visszatérését. A generális főnöknő 1944 decemberében körlevelében szólította fel a fiókházak vezetőit, hogy a postaforgalom szünetelése, a vasúti közlekedés hiánya ellenére is próbálják visszahívni az eltávozott nővéreket. [35]

Nem kevésbé érdekesek azok a témák, amelyekről a levél nem szól. Ezek közül az egyik legfontosabb: a zsidómentés. Bár a katolikus egyház központilag nem szervezett zsidómentési akciót, de a pápai nuncius, *Angelo Rotta*, a különböző szerzetesházak, internátusok, árvaházak, plébániák és más keresztény szervezetek saját indítatásból, spontán, egyénileg mentésekbe fogtak. 1944 őszén-telén megnyitották a budapesti egyházi intézmények és zárdák kapui, ahol az üldözöttek menedékre leltek. Szembetűnő, hogy az iskolanővérek fennmaradt, 1944-es beszámolója és iratai mennyire nem utalnak a zsidósággal kapcsolatos eseményekre. Ha véletlenül elő is fordul valamilyen említés, az abszolút érintőlegesen tárgyalja a témát. A nővérek zsidókérdéstől való távolságtartásának több oka is lehetett. Katolikus apácáként elvárás volt felüljük az apolitikus magatartás. A generális főnöknő 1944. március 27-i körlevele különösen a nemzetiségi kérdés megvitatását tiltotta. Tehát a társulaton belül működött egyfajta belső tabusítás a zsidókérdés kapcsán. Ha bármiféle kapcsolat kialakult is a zsidók és az apácák – mint magánemberek és nem mint a társulat tagjai – között, azt valószínűleg nem volt tanácsos írásban rögzíteni, nehogy veszélybe sodorják magukat vagy akár az egész társulatot. Pedig a kalocsai iskolanővérek – a *Magyar Katolikus Lexikon* adatai alapján – saját budapesti házukban, a lánykollégiumnak berendezett *Collegium Theresianumban* 30 zsidó lányt rejtettek. A nyilasok háromszor tartották házkutatást, de az egyik lebombázott házrész mögé a romok között rejtett folyosó vezetett, a lányok ezen keresztül bújtak el ilyen esetekben. A nyilasok nem tudták a másik házrész megközelíteni. [36] A levélből az is kiderül, hogy a nővérek közvetlen kapcsolatban álltak a zsidómentésben tevőlegesen is részt vállaló jezsuitákkal és *Varga Bélával*. [37] Nemcsak a Mária utcai levél, de a társulat többi fennmaradt irata is hallgat a konkrét zsidómentési ügyekről. A nővérek a zsidók elleni atrocitások idején feltételezhetően övatosságból nem rögzítették ezeket az eseményeket. Azokkal párhuzamosan nem is lett volna ajánlatos ezekről feljegyzést készíteni. Viszont később sem foglalták írásba azt, amit a zsidóüldözések idején tettek. Valószínűleg nem akartak kérkedni az emberbaráti cselekedeteikkel. Úgy érezhették, hogy azt tették, amit a lelkiismeretük diktált, ezért pedig nem vártak semmiféle elismerést. A hatalomtól való ösztönös távolságtartás, a jövő kiszámíthatatlansága miatti bizonytalanság, valamint a szerzetesi szerténység és alázat is arra sarkallhatta a nővéreket, hogy írásban később se emlékezzenek meg ezekről, és ezért mintegy öncenzúrát gyakorolva kihagyták ezeket az eseményeket a feljegyzéseikből.

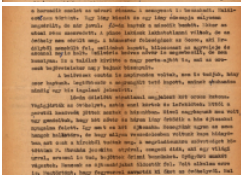
A budapesti levél egy másik „hiányossága” is szembeötlő. A beszámolót készítő nővér leírta ugyan a Mária utcai ház épületkárait, de nem került, nem is kerülhetett szóba a zárdát ért veszteség számszerűsített értéke. Ekkor még nem történt meg a károk pontos felmérése, a javítások költségének megállapítása. A társulat a Rómába küldött 1947. évi jelentésében azonban összegezte a „*belövések és légnyomás által történt épületkárok pénzértékét*” az anyaországi zárdák esetében. [38] Bár a jelentés egyértelműen a harci eseményekkel kapcsolatos épületkárokat kívánta nevesíteni, a veszteségek mértékéből gyanítható, hogy ide értették a megszálló hadseregek által okozott károkat is. A Mária utcai fiókház háborús kára 40 000 Ft-ot tett ki, ez szinte eltörpült a társulat más zárdáinak vesztesége mellett, [39] ugyanakkora a társulat a fővárosi ház rendbehozatalára jelentős állami támogatást kapott. A renovált épületet 1950-ig használhatták a nővérek. A szerzetesrendek szétszórátása idején a Mária utcai házat is államosították, a társulat tulajdonába csak 1990-ben került vissza. Az újjászerveződött szerzetesközösség már ebben az évben ismét eredeti funkciója szerint kezdte használni az épületet: főiskolás és egyetemista lányok részére nyitottak itt kollégiumot.

Dokumentum:

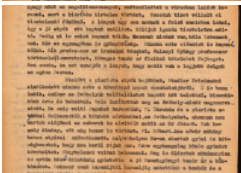
Dukai Mária Amancia beszámolója Budapest 1944–45-ös ostromáról

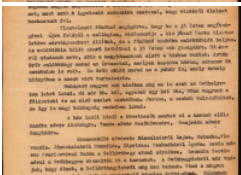
[11]

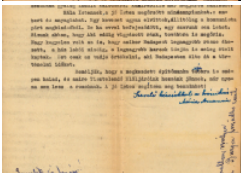
[12]

[13]

[14]

[15]

[Tovább a galéria oldalára](#) [16]

Dukai Mária Amancia beszámolója Budapest 1944–45-ös ostromáról Budapest, 1945. február 16. után

Szeretett jó Tisztelendő Anyánk![40]

Tisztelendő Hildeberta főnöknő megbízásából megpróbálok beszámolni mindarról, amit a Collégium Theresiánum[41] átélte Budapest ostroma alkalmából. Mielőtt a tényekre térek, mindannyiunk nevében, akik a vihar alatt a zárdánkban voltunk, mély hálával mondom köszönetet a jó Istennek, Aki csodával határos módon védett bennünket úgy a bombázások alatt, mint a rablások és erőszakosságok idején. Örök hála érte!

A pesti ház élete már október elején megváltozott. Egymás után jelentek meg a menekült nővérek. Első útja mindnek a zárda volt, még akkor is, ha a fővárosban, vagy a környéken rokonságaik körében kerestek menedéket a nehéznek látszó napokra. Akiknek nem volt hova menniük, a zárdában találtak menedéket. Sajnos, sokan voltak menekültek,[42] akiket a helyi hatóság, vagy katonaság kényszerített állomáshelyeik elhagyására, szám szerint kb. 30-an,[43] így bizony nagy teherföltölté jelentettünk főképp az élemezésben, de a testvéri szeretet megoldotta ezeket a súlyos problémákat is. Mindazok, akik ebben a szeretetben részesültek, hálás köszönetünket fejezzük ki hivatalosan is a Theresiánum Vezetőinek.

Október elején Tisztelendő Hildeberta Főnöknő még Pesthidegkúton[44] fektült lábtöréssel. Helyette Dávida nővér volt. Tisztelendő Főnöknőt július 16-án érte a szerencsétlenség. Ezen a napon újított Vanda nővér fogadalmat. A szertartást Szívós Donát bencés igazgató[45] végezte. Utána szíréna... óvóhelyre menekülés... lábtörés... Pesthidegkutat csak október utolsó napjaiban hagyhatta el Tisztelendő Főnöknő. Ezekben a napokban a nagy zsidóüldözés miatt a forgalom is igen nehézkes volt Pest utcáin, így hazautazáskor nagyon megfázott és komoly influenzába esett. Hála Istennek, ennek is vége lett!

Az igazán súlyos napok december közepe felé köszöntöttek ránk. Azért még a karácsonyt a lakásban ünnepeltük. A kis Jézus is mindenkire gondolt: menekültekre éppúgy, mint a ház régi nővéreire. Még éjjeli szentmisénk is volt, meghozzá kettő. De a felhők egyre tornyosultak. Néhány nap múlva már belövés riasztotta meg a ház lakóit. Első volt, nem csoda tehát, hogy megriadtunk. Néhány hét múlva bizony már csak megjegyeztük: „Csak belövés” – és tovább mentünk.

Január első napjaiban a sok bombázás és belövés miatt lehurcolkodtunk a pincébe. Kb. 160-an üttünk otthont itt az Úr Jézussal együtt. Szentmisénk naponta három is volt. A jezsuita atyák mindig találtak egy-két nyugodt percet és átfutottak.[46] Az óvóhely igazi kápolna volt,[47] bár az éjszakákat is ott töltöttük. A lányok[48] nagy részének ágy is jutott, az erősebbek és a nővérek karosszékeken próbáltak erőt szerezni a következő napra. Állandóan szentségimádást tartottunk, felváltva a lányok is.

Január 3-án megkaptuk az első bombát. Nagyon megrongálódott a harmadik emelet az udvari részen. A mennyezet is beszakadt.[49] Haláleset nem történt. Egy lány kicsit és egy lány édesapja súlyosan megsérült, de [az állapotuk] már javul.[50] 13-án kaptuk a második bombát. Ekkor az utcai rész szenvedett.[51] A pincelakások lakhatatlanná váltak, de az óvóhely nem sérült meg. A házmaster feleségének az öccse, aki Erdélyből menekült fel, szilánkot kapott, kilocsant az agyveleje és azonnal meg is halt.[52] Szilvéria kedves nővér is megsebesült, de nem komolyan. Ez a találat kivitte a nagy porta-ajtót is, ami az oroszok bejövetelekor nagy bajnak bizonyult.

A belövések ezután is napirenden voltak, nem is tudjuk, hányszor kaptunk. Legtöbbször a megrongált tető kapott, aminek a zuhanása mindig egy kis izgalmat jelentett.

16-án délelőtt váratlanul megjelent két orosz katona. Végigjárták az óvóhelyet, aztán enni kértek és lefeküdtek. Ettől a perctől kezdve ők jöttek-mentek a házukban. Mivel nagykapunk nem volt, úgy gondoltuk, hogy két nővér és három lány örökdió a ház éjszakai nyugalma felett. Így ment ez két éjszaka. Remegtünk ugyan az orosz hangok hallatára, de hogy milyen veszedelemben voltunk kapu hiányában, azt csak a hírekből tudtuk meg. A megriadásunkra szövetséget kötöttünk P. Ábrahám jezsuita atyával,[53] szegedi diák, aki egy világi úrral, oroszul is tud, bejöttek őrizni bennünket. Gyönyörű munkát végeztek. Nemcsak az éjszakájukat áldozták fel. Volt alkalom erre is. Megtörtént, hogy fegyverrel zavarták ki őket az óvóhelyről. Hol lányokat, hol nővéreket követeltek tőlük. Ha nagyobb volt a veszély, P. Rayle[54] és Kovács tisztelendő uruk [!] is átjött orosz pópá süveggel és szeretettel, testvéri öleléssel kitették őket az utcára. P. Ábrahám György és dr. Kovács András ezenkívül úgy dolgoztak, hogy az ajtót zárnunk tudjuk, mint a legjobb napszámosok. A jó Isten után elsősorban nekik köszönhetjük, hogy így megúsztuk a megszállás legnehezebb napjait. A jó Isten áldja meg őket!

A nehéz napokban inkognitóban bejárt hozzánk misézni Varga Béla dr. kispapapárti képviselő. Mivel szobában is volt engedélye misézni, tisztelendő főnöknő szobájában misézett minden nap. Amint felfedezte magát, be is indította munkáját. Így a mi főnöknő-szobánk történelmi hely lett. A debreceni kormány követei itt tárgyalnak vele és itt intézik ennek a szerencsétlen országnak nagyon sok ügyét.

Január második felében a budai harcok úgy alakultak, hogy a Duna partját ki kellett üríteni. A piarista atyák, akik már szinte hónapokig csak pincében laktak nemcsak a harcok, hanem a házuk rongáltság miatt is, még ezt az otthonukat is elvesztették.[55] Szegények, éppúgy, mint az angolkisszónások, szétszéledtek a városban lakást keresni, mert a kiűrés hírtelen történt. Hozzánk tízet vállalt el tisztelendő főnöknő. A lányok úgysem mernek a felső emeleten lakni, így a jó atyák ott kaptak szállást. Hálájuk igazán tiszteletreméltó. Pedig mi is sokat kapunk tőlük. Nemcsak misénk van, hála Istennek, sok. Már ez egymagában is gyönyörűség. Minden este előadást is kapunk tőlük. Sik professzor úr[56] irodalmi témákat, Balanyi György professzor[57] történelmi ismereteket, Eöveges tanár úr[58] fizikai tételeket fejteget. Nem csoda, ha azt mondják a lányok, hogy nekik van a legjobb dolguk az egész Pesten.

Mielőtt a piarista atyák bejöttek, Stadler Frieda néni[59] elmélkedett minden este a következő napok szentmiséjéről. Ő is benn lakik. Amikor az óvóhelyük telitalálatot kapott hét halottal, kimentünk érte és behoztuk. Vele indítottuk meg az óvóhely-misék megszervezését. De szép volt! Papokat kerestünk, P. Ábrahám és a piarista atyákkal felkerestük, a bátrabb nővérekkél az óvóhelyekért [!], ahonnan nem mertek előjönni az emberek, és elvittük nekik az Úr Jézust. Sok komoly élmény, sőt még humor is történt. Pl. Róbertina nővér néhány hetes atyával szövetkezett.[60] Az óvóhelyen 80-an akartak győnni és kétségbeestek, hogy nem kerül rájuk sor. Erre egyhangúlag közös gyónást követeltek. Kénytelenek voltak belemenni. Meg is áldoztak mindannyian, és aztán késő délutánig gyónatták a jó Szentgyörgyi tanár úr[61] a bűnbánókat. Sokszor csak kapujától kapuljig mehettünk a bombák és a belövések miatt, de mentünk. Templomban már nem lehetett misézni, az emberek pedig szólnihozták a jó Isten. A nagy megtérések egész természetesk voltak. Még a gyónatás folyt, mi énekorát tartottunk, hogy a szentmisén szépen

énekeljünk. Persze villany nem volt, így egész katakombaszerűek voltak ezek a percek. „Köszönjük, hogy még életük kockázatásával is elhozták közénk a jó Istent” – mondotta egy könnyes szemű férfi.

Így elégedtünk szépségek és borzalmak között. Mihelyt az utcára lehetett menni, feltámadt az építőkedv is. Azonnal ablaküveg után néztünk. Persze, nehezek voltak az első lépések, de bírtuk. Ma már az a helyzet, hogy egy mérnök vezérlete mellett dolgoznak a munkások. A kápolna már rendben van, ma vittük vissza az Oltárizentséget. Hosszú hetek után villanyvilágításunk is van a földszinten. A tetőfedésre szükséges anyag (eternit) is kilitásban van. A legnagyobb gondunk az, hogy etetni kell a munkásokat, sőt étellel kell fizetni is. Ez szinte megoldhatatlannak látszik jelen pillanatban, de segít a jó Isten jó emberek által. Varga képviselő úr, aki hontalanságában nagyon megszerette a zárdánkat, már eddig is szerzett élelmet, most autót igyekszik számunkra szerezní, hogy vidékről élelmet hozzassunk fel.

Tisztelendő Főnöknő megígérte, hogy ha a jó Isten segítségével újra felépül a kollégium, védőszentje, kis Szent Teréz tiszteletére márványszobrot állíttat, és a főnöknő-szobába emléktáblát helyez. Az emléktábla hálát akar örökíteni a jó Isten sok jóságáért. Rákerül mindazok neve, akik a nagy támadások alatt a házban voltak. Aztán örök emléktárgy marad az íróasztal, amelyen naponta három, sokszor öt szentmise is volt. És örök emlék marad az a pohár is, amely kehely hiányában a szent vért tartalmazta.

Budapest nagyon sok házában még ma is csak az óvóhelyeken lehet lakni. Mi már kb. két, egyesek egy hét óta, fönny vagyunk a földszinti és az első emelet szobáiban. Persze, a szobák túlszűfoltak, de így is nagy boldogság szobában lakni.

A ház lakói közül a következők mentek el a harcok elől: Ennata nővér Alsóságra,[62] Vanda nővér Mezőkövesdre, Menjrada nővér[63] Bonyhádra.[64] Idemenekült nővérek: Bácsalmásról[65] Lujza, Columba, Vivencia. Jánosalmáról[66] Romuálda, Cipriána. Szabadkáról[67] Ágota. Lucia nővér Evarisztával Budán a Gellérthegy utcai zárdában,[68] Leoncia Teotimával a Svábhegyen[69] vészelték át a harcokat. A svábhegyiekéről már tudjuk, hogy élnek, a gellérthegyiekéről még nem tudunk. Mind a négyen nagyon szépen dolgoztak az engesztelő kápolna építésében.[70] Különbben a ház lakói is jártak ki munkára, és szépen épült is a kápolna. Vecsésről:[71] Róbertina, Celerina, Arsénia. Mind a hárman szerencsésen haza is utaztak már. Kiskunfélegyházáról:[72] tisztelendő Blandina igazgatónő, Kajetána, Emma, Rozália, Reparata, akik karácsony előtt Budára mentek át. Róluk is kaptunk hírt. Élnek és jól vannak. Amancia, Filoména, Porfiria, Materna, Petrina. Bajáról[73] Constantina nővér. Kalocsáról[74] Klotild és Pudenciána nővérek. Kanizsáról[75] Blanda, Polgárról[76] Valencia. A környéken voltak: Adalbertina, Paulina, Bertina, Evelina, Klavéria, Admirábilis, Huberta, Melitina, Antónia,[77] Primitiva.[78] Ők is jól vannak.

A ház törzsnővérei: Dávida, Vincenta, Ariadne, Antigone, Szeráfia, Silvina, Friderika, Preciósza, Gotthárda, Hajnalka, Emerita, Achilla, Bonita, Antigón, Delfina, Domna, Kelidónia.

Ida és Hildegárd nővérek hozzátartozóiknál voltak a harcok alatt.

A menekült nővérek útrakészen állnak, hogy visszamenjenek állomáshelyeikre. A félegyháziak holnap, 17-én várják az értük küldött kocsit. A bácsalmásiak a vonatok indulásában bizakodnak. Pudenciána gyalog indult Kalocsára.[79] Admirábilis már megjárta Kanizsát.

Hála Istennek, a jó Isten megőrizt mindannyiunkat: embert és anyagiakat. Egy keveset ugyan elvittek, állítólag a kommunista párt megbízásából. De ha evvel befejeződött, egy szavunk sem lehet. Bízunk abban, hogy Aki eddig vigyázott ránk, továbbra is megőriz. Nagy kegyelem volt az is, hogy amikor Budapest legnagyobb része éhezett, a ház lakói mindig, a legnagyobb harcok idején is meleg ételt kaptak. Ezt csak az tudja értékelni, aki Budapesten élte át a történelmi időket.

Reméljük, hogy a megkezdett építőmunka továbbra is szépen halad, és amire Tisztelendő Előjáróink hozzánk jönnek, már nyoma sem lesz a romoknak. A jó Isten segítsen bennünket!

Szerető kézcsókkal a krónikás: Mária Amancia[80]

Az irat jelzete: Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltára, XII. 6. A Miasszonyunkról nevezett Kalocsai Szegény Iskolanővérek Társulatának iratai, 1859–1950. Budapest, Mária utcai zárda iratai, 1945 – Eredeti tisztázat, gépelt.

Függelék

Achilla nővér:	Szakál Mária Achilla, 1906-ban született Temerinben. 1928-ban lépett be a társulatba, házi nővér. 1932 és 1942 között Szabadkán, Topolyán, Szentivánon működött, majd Zomborban, később Kalocsán lett segédszakácsnő. 1944 és 1945 között Budapesten a Mária utcában volt főszakácsnő. 1945-től Vecsésen, 1948-tól Csillaghegyen működött.
Adalbertina nővér:	Rovó Mária Adalbertina, 1916-ban született Budapesten. A társulatba 1936-ban lépett be, elemi iskolai tanítónő. 1938-tól Jánosalmán működött, majd 1939-től 1949-ig Bácsalmáson tanított éneket, tornát a polgári iskolában.
Admirábilisz nővér:	Lukács Mária Admirábilisz, 1913-ban született Eszéken. 1928-ban lépett be a társulatba, elemi iskolai tanítónő. 1940-től Hőgyészen, 1941-től Magyarkanizsán tevékenykedett. 1945-től ismét Hőgyészen, 1946-tól Baján működött. 1948-tól Hajóson főnöknő.
Ágota nővér:	Kurucz Mária Ágota, 1906-ban született Mesterszálláson. 1924-ben lépett be a társulatba, házi nővér. 1928-tól 1940-ig Kalocsán tevékenykedett, majd Baján a mosáshoz osztották be. 1941 és 1944 között Szabadkán a portán dolgozott, majd 1944-től 1946-ig Budapesten a Mária utcai házban a mosást végezte. Később Szegeden, majd Kiskunfélegyházán dolgozott hasonló munkakörben.
Amancia nővér	Dukai Mária Amancia (Amantia), 1907-ben született Szenttamáson, Bács-Bodrog vármegyében. Először elemi iskolai tanítónői oklevelet szerzett, majd később Szegeden kapott polgári iskolai tanári diplomát. 1933 és 1947 között a társulat kiskunfélegyházi Constantinum intézményében dolgozott, majd 1947-től Cegléden lett főnöknő.
Antigón nővér:	Piller Mária Antigón, 1913-ban született Szilbereken. 1929-ben lépett a társulatba, házi nővér. 1937 és 1944 között Zágrábban, Hódságon, Újverbászson, Kalocsán tevékenykedett. 1944 és 1947 között Budapesten a Mária utcai zárdában működött. 1947-től Kiskunfélegyházára osztották be.
Antigóné nővér:	Doszpod Mária Antigone, 1922-ben született Mélykúton. 1936-ban lépett a társulatba, polgári iskolai tanárnő. 1943 és 1947 között Budapesten végezte főiskolai tanulmányait. 1947-től Jánosalmán, majd Kalocsán dolgozott.
Antónia nővér:	Moullion Mária Antónia, 1906-ban született Szilbereken. 1921-ben lépett a társulatba, kézimunka- és rajztanárnő. 1932 és 1949 között Kiskunfélegyházán dolgozott.
Ariadne nővér:	Pethő Mária Ariadne, 1900-ban született Kalocsán. 1932-ben lépett a társulatba. 1934 és 1942 között Kalocsán betegápolóként tevékenykedett, majd Vecsésen működött. 1943 és 1946 között Budapestre kapott beosztást. 1946-tól Kalocsán, majd Polgáron tevékenykedett.
Arsénia nővér:	Pertschi (Pertschy) Mária Arsénia, 1887-ben született Szentfűlöpön, 1905-ben lépett a társulatba, házi nővér. 1909-től szakácsnőként működött Bácszentivánon, Budapesten, Kalocsán, Szabadkán, Jánosalmán, Kunbaján, Garán,

	<p>Temerinben. 1944 és 1948 között Vecsésen dolgozott szakácsnőként.</p>
Bertina nővér:	<p>Koncz Mária Bertina, 1902-ben született Magyarkanizsán. 1917-ben lépett be a társulatba, tanítónőképző-intézeti tanárnő. 1921-től Kiskunfélegyházán, Kecelen és Baján működött. 1936-tól kezdődően Kiskunfélegyházán tanított.</p>
Blanda nővér:	<p>Molnár Mária Blanda, 1906-ban született Kalocsán, 1918-ban lépett a társulatba, házi nővér. 1927-től Foktón, 1929-től Kalocsán működött. 1931 és 1935 között Bácsalmáson segédszakácsnő, majd 1935-től Budapesten és Vecsésen ebédlős. 1941 és 1944 között Magyarkanizsán működött, 1944 után Budapestre került.</p>
Blandina nővér:	<p>Fazekas Mária Blandina, 1897-ben született Kiskunfélegyházán. 1918-ban lépett a társulatba, tanítónőképző-intézeti tanárnő. 1922-től Kiskunfélegyházán tanított, 1930 és 1933 között a társulat itteni Constantinum intézményének igazgatónője volt. 1933 és 1936 között Bajára helyezték, majd 1936-tól ismét Kiskunfélegyházán működött. 1936 és 1942 között a félegyházi fiókház főnöknője, 1942-től az intézmény összes iskoláinak igazgatónője.</p>
Bonita nővér:	<p>Meczner Mária Bonita, 1904-ben született Mérken. 1923-ban lépett a társulatba, házi nővér. 1927 és 1941 között Kalocsán dolgozott, 1941-től a Mária utcai fiókházban takarított.</p>
Celerina nővér:	<p>Szabó Mária Celerina, 1894-ben született Sátoraljaújhelyen. 1916-ban lépett be a társulatba. Gyors- és gépirást, valamint zenét tanított 1930-ig Szabadkán, 1932-ig Kalocsán. Rövid vecsési működést követően 1932 és 1944 között Kiskunhalason tanított éneket és zenét, majd 1944-től ismét Vecsésre helyezték.</p>
Cipriána nővér:	<p>Elefánt Mária Cypriána, 1899-ben született Devecseren. 1921-ben lépett a társulatba, magyar-történelem szakos polgári iskolai tanárnő. Kalocsán 1922-ig tanított, majd Kiskunhalasra került. Baján 1933 és 1937 között működött, Vecsésen 1937 és 1938 között dolgozott. Jánoshalmán 1938-tól 1946-ig tevékenykedett, majd újra Bajára helyezték.</p>
Columba nővér:	<p>Vereb Mária Columba, 1885-ben született Kiskunfélegyházán, 1903-ban lépett be a társulatba, 1915-ben tett örökös fogadalmat. Kalocsai Főegyházmezei Levéltár (a továbbiakban: KFL) VI. 7. Egyéb intézmények. Kalocsai iskolanővérek (a továbbiakban: VI. 7.) A társulati tagok törzskönyve 1860-tól, 496.</p>
Constantina nővér:	<p>Kákonyi Mária Konstantina, 1908-ban született Kalocsán. 1923-ban lépett be a társulatba, iskolás nővér. 1935 és 1946 között Baján tanított. KFL VI. 7. A társulati tagok törzskönyve 1860-tól, 1100.; MNL BKML XII. 22. Miasszonyunk Kalocsai Iskolanővérek Szerzetesháza Baja iratai 1903–1950 (a továbbiakban: XII. 22.). A bajai ház törzskönyve 1935/36.</p>
Dávida nővér:	<p>Tiefenbach Mária Dávida, 1895-ben született Dunacsében. 1908-ban lépett be a Társulatba, iskolás nővér. Kalocsán, Szabadkán, Futakon, Kiskunfélegyházán, Hajóson, Baján, Budapesten dolgozott varrodában, portán, árváknál, szövőben, napközi otthonban. Budapesten 1938-tól előbb betegápoló, majd gondnoknő, tanácsosnő és segédfelügyelő. A dokumentumban szintén szereplő Tiefenbach Mária Róbertina nővér édestestvére.</p>
Delfina nővér:	<p>Szimmet (Simet) Mária Delfina, 1885-ben született Springenbergben (Csehország). 1900-ban lépett a társulatba, házi nővér. 1900 és 1939 között Bácsban, Zomborban, Kalocsán, Budapesten, Cegléden, Bácsbokodon működött. 1939 és 1946 között Budapesten a Mária utcai zárdában mosónőként és varrónőként dolgozott.</p>
Domna nővér:	<p>Keller Mária Domna, 1902-ben született Tomasanciban (Tomasóc). 1916-ban lépett a társulatba, 1931-ben tett örökös fogadalmat. 1946-ban Kalocsán hunyt el. KFL VI. 7. A társulati tagok törzskönyve 1860-tól, 998.</p>
Emerita nővér:	<p>Meczner Mária Emerita, 1895-ben Mérken született. 1915-ben lépett a társulatba, házi nővér. 1918-tól 1924-ig Kalocsán dolgozott, 1924-től Budapesten, 1932-től a Mária utcai zárdában tevékenykedett.</p>
Emma nővér:	<p>Pomázi Mária Emma, 1904-ben született Budapesten. 1926-ban lépett be a társulatba, elemi iskolai tanítónő. 1933-tól dolgozott Kiskunfélegyházán, 1937-ig tanított, majd az irodában működött.</p>
Ennáta nővér:	<p>Fesler Mária Ennáta, 1915-ben született Alsóságon. 1931-ben lépett be a társulatba, házi nővér. 1931 és 1934 között Kiskunfélegyházán dolgozott a portán, majd Kalocsán lett portás, ebédlőgondozó, takarítónő. 1939-től Dunakeszin mosónő és ebédlős. 1941-től Budapesten a Mária utcai ház portása volt.</p>
Evatiszta nővér:	<p>Zékány Mária Evarista, 1903-ban született Hátmegen. 1921-ben lépett a társulatba, polgári iskolai ének-zene tanárnő. Működött Baján, Kiskunhalason, Hőgyészen, Csillaghegyen, Siklóson, Jánoshalmán, Kalocsán. 1942 és 1944 között Cegléden tanított. 1945-ben Jánoshalmára kapott beosztást.</p>
Evelina nővér:	<p>Szemerédi Mária Evelina, 1892-ben született Adán. 1910-ben lépett be a társulatba, házi nővér. Topolyán, Moholon, Hódságon, Zomborban, Magyarkanizsán, Kalocsán, Mélykúton</p>

	a konyhában működött 1944-ig. 1944-től Bácsalmáson, 1946-tól Dávodon volt szakácsnő.
Filoména nővér:	Magó Mária Filoména, 1906-ban született Moholon. 1917-ben lépett be a társulatba, tanítónőképző-intézeti tanárnő. 1932-től kezdve működött Kiskunfélegyházán.
Friderika nővér:	Csenki Mária Friderika, 1905-ben született Kiskunfélegyházán. 1925-ben lépett a társulatba, házi nővér. 1930-tól Budapesten dolgozott, a Mária utcában 1932-től mosónő, kápolnás.
Gothárda nővér:	Koza Mária Gothárda, 1894-ben született Horgoson. 1925-ben lépett a társulatba, házi nővér. 1928-tól Budapesten dolgozott, 1932-től a Mária utcai zárdában.
Hajnalka nővér:	Korsós Mária Hajnalka, 1907-ben született Kalocsán. 1926-ban lépett a társulatba, házi nővér. 1930 és 1941 között Baján dolgozott, majd 1946-ig Budapesten a Mária utcai zárdában tevékenykedett. 1946-tól Baján működött.
Hildeberta nővér:	Scultéty Mária Hildeberta, 1887-ben született Szabadkán. 1911-ben lépett be a társulatba, polgári iskolai tanárnőként dolgozott Újvidéken, Kiskunfélegyházán, Baján. 1938-tól Budapesten, a Mária utcai zárdában növendék-prefektaként és I. tanácsosnőként működött, 1943 és 1946 között ugyanott főnöknői tisztséget töltött be. 1946-tól Kalocsán a Szent Szív Otthonban nyugalmazott rendtagként élt.
Hildegárd nővér:	Utry Mária Hildegárd, 1918-ban született Budapesten. 1939-ben lépett a társulatba, iskolás nővér. 1941-től a Mária utcai zárda lakójaként a Zeneakadémiára járt.
Huberta nővér:	Nyilas Mária Huberta, 1904-ben született Csongrádon. 1924-ben lépett be a társulatba, házi nővér. 1928-tól Kalocsán, Dunapatajra, Bácsbokodon, Budapesten és Szabadkán működött. 1943-ban Magyarokizsára kapott beosztást.
Ida nővér:	Kalász Mária Ida, 1919-ben született Budapesten. 1934-ben lépett be a társulatba, ének- és hegedűtanár. 1941 és 1943 között Dunakeszin tanított, 1943 és 1947 között a Mária utcai zárda lakójaként a Zeneakadémiára járt. 1947-től Kalocsán dolgozott.
Kajetána nővér:	Volpert (Wolpert) Mária Kajetána, 1892-ben született Temerinben. 1905-ben lépett be a társulatba, kézimunka-tanítónő. 1925 óta tanított a kiskunfélegyházi zárda különböző iskolafokozataiban. KFL VI. 7. A társulati tagok törzskönyve 1860-tól, 530.; KÖFALVINÉ ÓNODI MÁRTA: <i>A Miaszonyunkról nevezett Kalocsai Szegény Iskolanővérek vezetése alatt álló kiskunfélegyházi Constantinum római katolikus Leánynevelő-intézet története 1908–1948</i> . Kiskunfélegyháza, 2001, 60.
Kelidónia nővér:	Bálint Mária Kelidónia, 1914-ben született Tereselpatakon. 1929-ben lépett be a társulatba, zenetanárnő. Örökös fogadalmat 1944-ben tett. Működött Kalocsán, Baján, Jánosalmán. KFL VI. 7. A társulati tagok törzskönyve 1933-tól, 1318.; MNL BKML XII. 22. A bajai ház törzskönyve 1938/1939.
Klavéria nővér:	Kurucz Mária Klavéria, 1911-ben született Kiskunfélegyházán. 1922-ben lépett be a társulatba, 1940-ben tett örökös fogadalmat. KFL VI. 7. A társulati tagok törzskönyve 1933-tól, 1240.
Klotild nővér:	Scultéty Mária Klotild, 1894-ben született Szabadkán, 1920-ban lépett be a társulatba, 1929-ben tett örökfogadalmat. KFL VI. 7. A társulati tagok törzskönyve 1860-tól, 933.
Leoncia nővér:	Láng Mária Leoncia, 1898-ban született Apatinban. 1918-ban lépett a társulatba, elemi iskolai tanítónő. Működött Bácsalmáson, Kalocsán, Foktón, Baján, Hajóson, Hercegszántón, Kiskunfélegyházán, Kecelen, Baján. Főnöknő volt Bátyán 1936 és 1939 között. 1941-től 1944-ig Szabadkán dolgozott. Budapesten az engesztelési ügyeknél segített 1944–1945 között, majd Siklósrára kapott beosztást.
Lucia nővér:	Romvári (Romváry) Mária Lúcia, 1911-ben született Baján. 1926-ban lépett be a társulatba, elemi iskolai tanítónő. 1940-ig Kalocsán, majd Cegléden tanított. 1941-től 1944-ig Szabadkán dolgozott, majd 1944–1945 között Budapesten az engesztelési ügyeknél segített. 1945-től Ceglédre kapott beosztást. Valószínűleg ő a szerzője a Budapest Mária utca 20. szám alatti zárda iratai között fennmaradt „ <i>Buda 1944. október 3. – 1945. március 10.</i> ” című beszámolóinak.
Lujza nővér:	Péter Mária Lujza, 1882-ben született Vasason. 1902-ben lépett a társulatba, kézimunka-tanítónőként dolgozott Szabadkán, Újvidéken, Kiskunfélegyházán, Temerinben, Kalocsán. Alsóságon 1925 és 1928 között főnöknői tisztséget töltött be. Baján 1928 és 1934 között dolgozott, majd 1937-ig Budapesten a Mária utcában tevékenykedett. Kiskunfélegyházán 1940-ig működött, majd Bácsalmásra helyezték.
Materna nővér:	Eichinger Mária Materna, 1904-ben született Szentfűlöpön, 1923-ban lépett a társulatba, 1936-ban tett örökös fogadalmat. KFL VI. 7. A társulati tagok törzskönyve 1860-tól, 1135.
Meinráda nővér:	Hammer Mária Meinráda, 1919-ben született Kisdorogon. 1934-ben lépett be a társulatba, 1946-ban tett örökfogadalmat. KFL VI. 7. A társulati tagok törzskönyve 1933-tól, 1368.
Melitina nővér:	Genszky M. Melitina, 1902-ben született Budapesten, 1927-ben lépett be a társulatba, örökfogadalmat 1935-ben tett, iskolás nővér. Működött Vecsésen, 1934 és 1939 között Baján, majd

	Bácsalmáson. KFL VI. 7. A társulati tagok törzskönyve 1860-tól, 1106.; MNL BKML XII. 22. A bajai ház törzskönyve 1934/35.
Paulina nővér:	Nyéki Mária Paulina, 1907-ben született Zalaegerszegen. A társulatba 1937-ben lépett be, polgári iskolai tanárnő. Kiskunfélegyházán és Baján működött, 1939-től Kiskunfélegyházán a polgári iskolában tanított.
Petrina nővér:	Fiba Mária Petrina, 1892-ben született Alsókorompán. 1913-ban lépett a társulatba, házi nővér. 1915-től Kalocsán, majd Pécssett dolgozott. 1923-tól 1938-ig Budapesten működött a társulat különböző házaiban. 1938-tól Kiskunfélegyházán tevékenykedett mosónőként, illetve ebédlősként.
Porfiria nővér:	Tanyi Mária Porfiria, 1915-ben született Polgáron, 1931-ben lépett be a társulatba, polgári iskolai tanárnő. 1942-től dolgozott Kiskunfélegyházán.
Precióza nővér:	Császár Mária Precióza, 1924-ben született Polgáron. 1938-ban lépett a társulatba, házi nővér. 1944-től Budapesten a Mária utcában ebédlős.
Primitiva nővér:	Kovács Mária Primitiva, 1915-ben született Karcagon. 1932-ben lépett a társulatba, házi nővér. 1937 és 1943 között Kalocsán dolgozott, majd Kiskunfélegyházán lett portás, később kertész.
Pudenciána nővér:	Molnár Mária Pudenciána, 1905-ben született Nagytétényben, házinővér. Működött Budapesten, Kalocsán, Jánoshalmán. 1937 és 1947 között Kalocsán volt sekrestyés.
Reparáta nővér:	Kálmán Mária Reparáta, 1901-ben született Szenttamáson. 1919-ben lépett be a társulatba, házi nővér. Konyhaségdként, majd szakácsnőként dolgozott Magyararkanizsán, Kalocsán, Szabadkán, Moholon, Temerinben, Hőgyészen. 1938-tól Kiskunfélegyházán tevékenykedett szakácsként.
Róbertina nővér:	Tiefenbach Mária Róbertina, 1897-ben született Dunacsében. 1912-ben lépett be a társulatba, kézimunka-tanítónőként dolgozott Hajóson, Kiskunhalason, Cegléden, Kalocsán, Hőgyészen. 1937 és 1947 között Vecsésre kapott beosztást, 1947-ben pedig Jánoshalmára. A dokumentumban szintén szereplő Tiefenbach Mária Dávida nővér testvére.
Romuálida nővér:	Zónyi Mária Romuálida, 1889-ben született Kúlán. 1904-ben lépett a társulatba, 1915-ben tett örökös fogadalmat. 1945-ben Kalocsán hunyt el. KFL VI. 7. A társulati tagok törzskönyve 1860-tól, 489.
Rozália nővér:	Kálmán Mária Rozália, 1899-ben született Szenttamáson. 1919-ben lépett be a társulatba, házi nővér. Ház körüli munkákat végzett Kalocsán, Dunakeszin, Garán, Hercegszántón. Dunapatajon 1938-tól szakácsnő volt, Jánoshalmán 1942-től mosónő és baromfigondozó. 1943-tól Kiskunfélegyházán, az intézet baromfitelepén dolgozott.
Silvina nővér:	Frank Mária Silvina, 1896-ban született Szeged-Alsótanyán. 1916-ban lépett a társulatba, házi nővér. Kalocsán, Bácsban működött 1944-ig, majd Budapesten a Mária utcában lett takarító.
Szeráfia nővér:	Dorjath Mária Szeráfia, 1901-ben született Rácmillitsén. 1913-ban lépett a társulatba, elemi iskolai tanítónő. 1923-tól Kunbaján, 1929-től Bácsbokodon, 1937-től Mágocson, 1943-tól Garán tanított.
Szilvéria nővér:	Welli Mária Szilvéria, 1897-ben született Dunacsében. 1922-ben lépett be a társulatba, házi nővér. 1929-től Hajóson kertészként, 1934-től Németkéren mosónőként, kertészként dolgozott. 1941-ig Kalocsán tevékenykedett, majd Jánoshalmán lett mosónő. 1942–1943 között Dunakeszin volt mosónő és portás, majd Budapesten a Mária utcai zárdában az ebédlő gondozását végezte.
Teotima nővér:	Horváth Mária Teotima (Theotima), 1902-ben született Budapesten, 1919-ben lépett a társulatba. Elemi iskolai tanítónőként működött Jánoshalmán, Bácsalmáson, a Budapest Mária utcai zárdában és a kalocsai anyaházban. Több házban ellátta a gondnoknői feladatokat is. 1944 és 1947 között a kalocsai anyaház második gondnoknője volt.
Valencia nővér:	bobreki geszterédi Legeza Mária Valencia, 1909-ben született Liptószentmiklóson. 1927-ben lépett a társulatba, elemi iskolai tanítónő. Kalocsán és Jánoshalmán működött 1942-ig, majd Polgárra került.
Vanda nővér:	Sebe Mária Vanda, 1919-ben született Mezőkövesden. 1937-ben lépett a társulatba, házi nővér. 1942-től a kalocsai Nagyszemináriumban dolgozott szakácsnőként, majd 1943-tól Budapesten a Mária utcai zárdában volt takarító.
Vincenta nővér:	Mácsai (Mácsay) Mária Vincenta, 1907-ben született Kiskunhalason. 1926-ban lépett a társulatba, iskolás nővér. Kalocsán, Halason és Budapesten működött.
Vivencia nővér:	Kartik Mária Vivencia, 1914-ben született Clevelandben. 1930-ban lépett be a társulatba, házi nővér. 1930 és 1934 között Kiskunfélegyházán dolgozott a baromfitelepen és a konyhában, 1936-ig Kalocsán tevékenykedett. 1936 és 1947 között Bácsalmáson a zárda konyhájában működött, később Jánoshalmán lett segédszakácsnő.

[1] Magyar Nemzeti Levéltár Bács-Kiskun Megyei Levéltára (a továbbiakban: MNL BKML), XII. 6. A Miasszonyunkról nevezett Kalocsai Szegény Iskolanővérek Szerzetestársulatának iratai 1857–1950 (a továbbiakban: XII. 6.), A Szentszékhez küldött ötéves jelentés, 1942.

- [2] Csupán az 1908-ban Kiskunfélegyházán és az 1909-ben Alsókorompán alapított zárdák nem tartoztak a kalocsai érsekséghez. Előbbi település a váci, az utóbbi az esztergomi egyházmegye területén feküdt.
- [3] Hogy a „tűz közelébe” kerülve mennyire gyorsan nyíltak meg új működési területek a nővérek előtt, mi sem bizonyítja jobban, mint az, hogy a társulat – alig három évvel az első budapesti ház megnyitása után – már a Zsófia Országos Gyermekszanatórium Egyesület látókörebe is bekerült. Az Egyesület két Balaton-parti ház vezetését bízta a nővérekre. Az 1910-es, 1920-as években a társulat egyre gyakrabban kapott letelepedési meghívást Budapestről és környékéről.
- [4] Bleilőb Mária Bernáda (1857–1939): 1874-ben tanítónői oklevelet szerzett és belépett a társulatba. Szabadkán, Kalocsán és Baján működött, 1883-ban polgári iskolai tanárnői oklevelet kapott. Rövid újdívalmunka után hosszú ideig Kalocsán maradt, ő lett az anyaház első főnöknője 1902-ben. 1903-tól 1909-ig a magyarkanisai ház főnöknője, majd Kalocsán a társulat első generális főnöknőjének, Franz Mária Teréziának a helynöknője lett. 1911-től 1933-ig a Társulat általános főnöknője, majd 1933 után haláláig általános helynöknője volt. MNL BKML XII. 6. A kalocsai anyaház krónikája, 1939. január 24.
- [5] Az 1910-es években Budapesten már jól működő lánynevelő-intézeteket fenntartó apácarendek közül elég megemlíteni az Angolkisasszonyokat, akik 1856-ban nyitották meg az ország első tanítónőképzőjét. A budapesti Sancta Maria Intézetük nagy népszerűségnek örvendett. A Páli Szent Vince Szeretet Leányainak Társulata (Irgalmas Nővérek) 1875 óta vezette a magas színvonalú oktatást nyújtó Ranolder Intézetet. Az orsolyiták szintén jónévé lányiskolát vezettek Budapesten. *Magyar Katolikus Lexikon*. Szerk. Viczián János. I–XVII. kötet. Bp., Szent István Társulat, 1993–2014, I. 279., V. 350., X. 199., XI. 477., XI. 847.
- [6] Az egyházi felügyelet alatt álló Katolikus Házasszonyok Országos Szövetsége 1908-ban jött létre. Mint nővédelemmel foglalkozó társadalmi szervezet – a házasszonyok tömörítésével – a háztartásban dolgozó katolikus nőket irányító, védő intézmények és szakosztályok központi szervezeteként működött 1941-ig, majd tevékenységét Családvédelmi Alapítvány néven folytatta tovább. Célja a házasszonyok lelki életének és családban betöltött szerepének támogatása, a háztartási alkalmazottak összefogása és a leányvédelem volt. Háztartási, főző- és varrótanfolyamokat, kiállításokat rendezett. Irányította a Szent Zita Kőrök munkáját, fenntartotta a Vasúti Misszió kirendeltségeit, az Úrinők Otthonát és az Átutazó Nők Otthonát. *Magyar Katolikus Lexikon*... VI. 351.; Kocsis PIROSKA: „Hogy elsimuljon az ellentét a háztartási alkalmazott és az asszonya között.” *A Katolikus Házasszonyok Országos Szövetségének tevékenysége*. 2018. http://mnl.gov.hu/mnl/ol/hirek/hogy_elsimuljon_az_ellentet_a_hasztartasi_alkalmazott_es_az_asszonya_kozott (Utolsó letöltés ideje: 2020. november 20.)
- [7] MNL BKML XII. 6. Tanácsülési jegyzőkönyv, 1912. június 17., szeptember 19., 1913. május 21., június 29., 1915. szeptember 15., 1918. március 28., 1919. március 19., július 6. MNL BKML XII. 6. Házfőnöknők kinevezésének jegyzéke I–II.; MNL BKML XII. 6. Általános Káptalanok. Az általános titkárnő jelentése 1917-ben; *Schematismus Cleri Archi-Dioecesis Colocensis et Bacsiensis* [Kalocsa] *ad annum Christi* (a továbbiakban: *Sematizmus*) 1913. 145., 1914. 149.
- [8] Bangha Béla (1880–1940): hithirdető, szerkesztő, író. 1895-ben lépett be a jezsuita rendbe, 1909-ben szentelték pappá. Munkássága leginkább a katolikus sajtó megújítása és terjesztése köré szerveződött. 1917-ben létrehozta a Katolikus Sajtóvállalatot.
- [9] MNL BKML XII. 6. Tanácsülési jegyzőkönyv, 1914. május 1.; július 8.; 1915. január 14.
- [10] MNL BKML XII. 6. Házfőnöknők kinevezésének jegyzéke I.; MNL BKML XII. 6. Tanácsülési jegyzőkönyv, 1916. február 11., június 17.
- [11] MNL BKML XII. 6. Tanácsülési jegyzőkönyv, 1918. január 4., december 15., december 30., 1919. január 27.; *Sematizmus*... 1919. 65. A nővérek nyomdai munkája különböző egyházi előjárók figyelmét is felkeltette. A társulat 1918-ban két helyre is kapott meghívást nyomdai munkára: Pécsre és Szabadkára is. A nővérek egyik munkakört sem vállaltak el.
- [12] MNL BKML XII. 6. Tanácsülési jegyzőkönyv, 1918. március 28.
- [13] A társulat az ingatlant Vojnits Piroskától vásárolta meg. MNL BKML XII. 6. Tanácsülési jegyzőkönyv, 1918. március 28., május 7. Bizonyára nem véletlen, hogy a társulat Budapesten a VIII. kerületben, a Belső-Józsefváros azon jól körülhatárolható területén keresett eladó ingatlant, amely városrész az ott letelepedett katolikus intézmények nagy száma miatt „Kis Vatikán” néven élt a közutadban.
- [14] MNL BKML XII. 6. Tanácsülési jegyzőkönyv, 1920. augusztus 2.; 1921. december 18.; MNL BKML XII. 6. Házfőnöknők kinevezésének jegyzéke I. Mivel a nővérek még nem vehették teljesen birtokba a Mária utcai házat, az egyetemre járó társulati tagok elhelyezése miatt szükségessé vált egy újabb budapesti fiókház alapítása. A társulat 1923-ban felkérést kapott a Budapest II. Ilona utca 4. szám alatti Ferenc József Nevelőintézet háztartásának – konyha, mosókonyha és ruhatár – vezetésére. A nővérek azzal a feltétellel vállalták el ezt a munkakört, hogy az intézet – a házi nővérek járandóságán kívül – biztosítani tartozott a társulat budapesti főiskolát, illetve egyetemet látogató négy-öt tagjának ingyenes lakhatását, beleértve a fűtést, a világítást és az ételmezést, sőt még a kedvezményes villamosjegyváltásra jogosító igazolványokat is. A társulat itteni munkája 1932-ig különösebb fennakadások nélkül folyt. Ebben az évben azonban a Ferenc József Nevelőintézet fenntartója a kollégiumi helyiségek egy részét tantermekké akarta átalakítani. Az internatusi létszám csökkenése maga után vonta az alkalmazott nővérek létszámának csökkentését is, akiknek ráadásul egy szuterén helyiségben lévő egyetlen szobában kellett volna összezsúfolódnuk. Az egyetemista nővérek pedig csak ellátási díj fizetése fejében maradhattak volna a fiókházban. A társulat előjáróság 1932-ben visszahívta az Ilona utcából a nővéreket, hiszen addigre már a Mária utca 20. szám alatti saját házukban kényelmesen elhelyezhették saját egyetemista tagjaikat is. MNL BKML XII. 6. Tanácsülési jegyzőkönyv, 1923. október 1., 1924. június 15., 1932. március 29., április 14. MNL BKML XII. 6. Általános Káptalanok. Az általános titkárnő jelentése az 1917–1924 közti időszakról.
- [15] MNL BKML XII. 6. Tanácsülési jegyzőkönyv, 1928. szeptember 11.
- [16] MNL BKML XII. 6. Tanácsülési jegyzőkönyv, 1933. november 1. A kalocsai iskolanővérek minden zárdájában biztosítani kellett a nővérek részére egy külvilágolt elzáró lakrészt, vagyis klauzúrát. Ide a rendtagokon kívül senki nem léphetett be, papok, illetve orvosok is csak bizonyos meghatározott esetekben és bizonyos számú nővér kíséretében. Egy világiak által is lakott, körfolyosós társasházban nehézségekkel járt a szigorú klauzúra megtartása.
- [17] A Miasszonyokról nevezett Szegény Iskolanővérek vezetése alatt álló kalocsai érseki r. k. Tanítónőképző-, Kiseddóvónőképző-intézetek, polgári iskola, elemi népiskola és kiseddóvoda értesítője az 1929/30. iskolai évről. Kiadja: az intézet igazgatósága. Kalocsa (a továbbiakban: Értesítő, adott év), 1930, 65.; Értesítő, 1932, 59.; Értesítő, 1935, 77.; A Miasszonyokról nevezett Szegény Iskolanővérek vezetése alatt álló kalocsai érseki r. kat. Kiseddóvónőképző-intézet és Kiseddóvoda Évkönyve, 1940/41. Szerk. dr. Erdős József. Kalocsa, 1941, 48.
- [18] MNL BKML XII. 6. A Szentzékhez küldött három- és öt éves jelentések, 1921, 1932, 1942.
- [19] Ennél több nővér csak a kalocsai anyaházban, illetve a kiskunfélegyházi, a bajai és 1941 után a szabadkai fiókházakban tevékenykedett. MNL BKML XII. 6. A Szentzékhez küldött öt éves jelentések, 1937, 1942.
- [20] Vojnits Mária Aquina Ómorovicán született 1874-ben, polgári iskolai tanárnői végzettséget szerzett. Munkássága csaknem egész idejét Kalocsán töltötte, 1908 és 1911 között az anyaház főnöknője volt. 1911-től lett a kormányzótanács tagja, előbb titkárnő, később helynöknő státusban. 1933 és 1947 között a társulat általános főnöknője volt, 1947 után általános helynöknővé választották. 1951-ben hunyt el, végső nyughelye a kiskunfélegyházi Alsótemetőben, a nővérek sírkertjében található. MNL BKML XII. 6. A társulati tagok statisztikai adatlapja.
- [21] MNL BKML XII. 6. A generális főnöknő körlevele, 1944. március 27.
- [22] A körlevélben foglalt utasításokkal a tanács nem csupán a nővérek lelki nyugalmát próbálta megőrizni. Nem tűnik életszerűnek az a feltételezés, hogy a társulat tagjait a külvilág eseményeivel kapcsolatban „boldog tudatlanságban” lehetett volna tartani, szeparálni lehetett volna őket az információktól. Valószínűbb, hogy az előjáróság felülről, központilag kívánta irányítani adott kérdésekben a közös, egységes álláspont kialakítását.
- [23] A bővebben ki nem fejtett „*váratott helyzet*” érthető a tanév április 1-jei, hirtelen befejezésére, illetve arra, hogy az amerikai légiő 1944. április 3-án támadta először az országot bombázó repülőgépekkel.
- [24] MNL BKML XII. 6. Tanácsülési jegyzőkönyv, 1944. április 18–19.
- [25] MNL BKML XII. 6. Tanácsülési jegyzőkönyv, 1944. szeptember 12., 14.
- [26] MNL BKML XII. 6. A generális főnöknő körlevele, 1944. október 5.
- [27] MNL BKML XII. 6. A generális főnöknő körlevele, 1944. október 5.
- [28] A nővérek nagy többsége csak a hatóságok rendelkezésére hagyta el a zárdáját. Így történt ez a társulat bácsalmási és garai fiókháza esetében. Más településeken a közigazgatási kiűrtési parancson túl a katonaság is kifejezetten nagy nyomást gyakorolt a szerzetesnőkre, hogy eltávozásra bírja őket. Cegléden a főnöknő az ott állomásozó német tisztek tanácsára és „erős nöगतására” ajánlatosnak tartotta a nővéreket elbocsátani, majd velük együtt ő maga is elhagyta a házat. Kiskunfélegyházán a nővérek többsége nem akart elmenni a városból, amit a magyar katonák nagy megütközéssel vettek tudomásul. Azt mondták, hogy a nővérek felelőtlenek és nem számolnak a következményekkel. Rájuk hallgatva az apácák nagy többsége, 61 fő mégis elmenekült Félegyházáról. Polgáron a kelet felől folyamatosan érkező magyar tisztek és a menekült egyházi személyek is egyértelműen azt tanácsolták a nővéreknek, hogy hagyják el a települést, később maga a plébános is az összes nővér mielőbbi és haladéktalan távozását sürgette. Vécseken a német katonák kilakoltatással zaklatták a nővéreket és agyonlövéssele fenyegették őket, ha nem hagyják el a községet. MNL BKML XII. 6. Tanácsülési jegyzőkönyv, 1944. október 9., december 10., 1945. január 30., április 28.; MNL BKML XII. 6. (P. 1379. 28.) A polgári ház története 1944. január 1-től; MNL BKML XII. 6. Vécseai zárdai iratok. Verney Kornél plébános Vécsestelepen, 1945. február 25-én kelt levele a generális főnöknőhöz; a generális főnöknő Kalocsán 1945. május 1-jén kelt válasza a plébánosnak.
- [29] A forrás szövegében szereplő egyes nővérek életrajzi adatai – a nővérek szerzetesi nevének betűrendjében – a cikk végén lévő Függelékben olvashatóak. Az életrajzokhoz leggyakrabban felhasznált forráscsoport: MNL BKML XII. 6. A társulati tagok statisztikai adatlapjai. Az ettől eltérő forrásbázist minden esetben külön jelöltem.
- [30] Dukai Mária Amancia (Amantia) nővér: 1907-ben született Szenttamáson, Bács-Bodrog vármegyében. Először elemi iskolai tanítónői oklevelet szerzett, majd később Szegeden kapott polgári iskolai tanári diplomát. 1933 és 1947 között a társulat kiskunfélegyházi Constantinum intézményében dolgozott, majd 1947-től Cegléden lett főnöknő. MNL BKML XII. 6. A társulat tagjainak statisztikai adatlapja.
- [31] BEKE MARGIT: *A magyar katolikus püspökök tanácskozások története és jegyzőkönyvei 1945–1948 között*. MTA Bölcsészettudományi Kutatóközpont Történettudományi Intézet, Bp., 2015, /Magyar történelmi emlékek. Okmánytárak. Egyháztörténeti Források 1./, 54.
- [32] MNL BKML XII. 6. Budapest, Mária utcai zárdai iratok. Gépel, szerző és dátum nélküli beszámoló „*Buda 1944. október 3. – 1945. március 10.*” címmel.
- [33] Kovacsics Mária Natália (1901–1992): előbb orsolyita, majd Jó Pásztor-nővér. Az ő kezdeményezésére szándékoztak Budán, a Normafánál, a Szent Anna réten Világ Királynője Engesztelő Kápolnát építeni. Látomásaiban ígéretet kapott arra, hogy ha elkészül a kápolna, Magyarország mentesül a világháború dúlásaitól és borzalmaiktól. Az engesztelőkápolna építését a felsőbb egyházi hatóságok jóváhagyták. FOGAS ANNA: *A kápolna*. Szent József Kiadó, Bp., 2004; *Magyar Katolikus Lexikon*... IX. 622.
- [34] Krisztus Király vasárnapja 1925 óta Krisztus királyi méltóságának ünnepe. Eredetileg október utolsó vasárnapján tartották, 1969 óta az utolsó évközi vasárnap, advent előtt, november végén ünneplik. *Magyar Katolikus Lexikon*... VII. 491.
- [35] MNL BKML XII. 6. A generális főnöknő körlevele, 1944. december 20.

- [36] *Magyar Katolikus Lexikon*... XV. 643.; MESZLÉNYI ANTAL (szerk.): *A magyar katolikus egyház és az emberi jogok védelme*. Szent István Társulat, Bp., 1947, 172.
- [37] Varga Béla (1903–1995): katolikus pap, kanonok, politikus. Részt vett a Független Kisgazdapárt megalakításában. A háború idején támogatta a lengyel menekülteket, a német hadifogságból Magyarországra szökött francia hadifoglyokat, számos zsidót bújtatott. 1945 elején a náci és nyilas rémtettek kivizsgálására alakult bizottság elnöke, majd nemzetgyűlési képviselő. 1945. december 7. és 1946. február 1. között az államfői jogokat gyakorló Nemzeti Főtanács tagja, 1946. február 7. és 1947. június 3. között a nemzetgyűlés elnöke. 1947-ben külföldre távozott, az amerikai emigráns magyarság vezetője lett. 1991-ben hazatért Magyarországra és Balatonbogláron telepedett le. *Magyar Katolikus Lexikon*... XIV. 775. Bár a katolikus lexikon adatai szerint Budapest ostromának utolsó heteiben a jezsuiták Horánszky utcai házában rejtőzködött, a kalocsai nővérek leveléből kiderül, hogy az iskolanővérek társulatának Mária utca 20. szám alatti házában is lakott.
- [38] MNL BKML XII. 6. A Szentszékhez küldött öt éves jelentés, 1947. Az aláhúzás az eredetiben is látható.
- [39] A kiskunfélegyházi fiókház esetében 851 000, a bajai fiókház esetében 216 000, a ceglédi fiókház esetében 121 000 Ft-os kárral számoltak.
- [40] A megszállás kézzel írt.
- [41] A kalocsai iskolanővérek Budapest, Mária u. 20. alatti fiókházának hivatalos neve.
- [42] A többes szám első személyű igealak arra vonatkozik, hogy a levél írója, Dukai Mária Amancia nővér maga is Kiskunfélegyházáról menekült Budapestre.
- [43] A „kb. 30” utólag kézzel írva, a gépirásos részben ez a hely ki volt hagyva.
- [44] Eredetileg géppel ez volt írva: Hűvösvölgyben. Ez kézzel áthúzva, fölé írva: Pesthidegkúton.
- [45] Szívós Donát Bálint, OSB (1898–1973): gimnáziumi tanár. 1915-ben lépett a rendbe, 1922-ben szentelték pappá, filozófiából doktorált. Komáromban, Pannonhalmán tanított, majd 1929 és 1944 között Budapesten működött gimnáziumi tanárként. 1944-ben Esztergomban házfőnök és gimnáziumi igazgató lett, később újra Budapestre került. *Magyar Katolikus Lexikon*... XIII. 322.
- [46] A jezsuiták temploma a Mária utca 25. sz. alatt, rendházuk a szomszédos Horánszky utcában volt.
- [47] „Az Oltárszentséget egy nappal előbb vitte le a főtisztelendő páter az óvóhelyre. Az óvóhely egyik sarkában két keskeny asztal egymás elé téve helyeztek el, és a belsőre éppen ráért a kápolnaoltár felső része a tabernákulumszekrényrel, amelyet le lehetett az oltárról emelni, és így meg lehetett csinálni az óvóhelyen is az oltárt.” Idézet egy Mária utcai levéltöredékből. MNL BKML XII. 6. Budapest, Mária utcai zárda iratai. Név és dátum nélküli beszámoló-töredék Budapest ostromáról.
- [48] Értsd: kollégisták.
- [49] „Budapesten a Mária utcai zárdánk bombatalálatot kapott 1945. január 3-án. A bomba a lépcsőházzal szemben levő épülettömbbe esett a mosóház fölött. A harmadik emeleti 25-ös lakás szobáinak mennyezetét beszakította a bomba, és ott a falakat is igen megrongálta. Az alsóbb emelet és a földszint lakásai aszerint szenvedtek kisebb-nagyobb sérülést, amint a légnyomás hatóereje körülfutotta az épületet. A tetőzet körös-körül lerombolódtól, csak az utcai rész van tető alatt, de az is nagyon meg van rongálva. A lépcsőház épületéről is lement a tető, és ennek ablakai is teljesen tönkrementek. Az épület többi ablakai is egytől-egyet mind betörték, a legtöbb a harmadik emeleten rámostól elpusztult, a spaletták szintén és az ajtók is. Általában csaknem az összes lakásajtó megrongálódott, amennyiben a kilincsek és zárok a légnyomás lökése következtében kiszakadtak a helyükéből, némely szobában az ajtófélfából is vele hasadt egy darab a megrongálódott zárral. Az utcai rész előszobáinak belső nagy üvegajtaja is mind betört, a kápolna előszobájának szép üvegajtaja is. Szerencsére a kápolna belső, mintázott ablakait pár nappal előbb leszedték, és sikerült is úgy elhelyezni, hogy ezek épségben maradtak. A bombázás után, mikor a gépek elvonultak és az udvarra léptünk, nagyon megrondító volt látni a rombolást, a harmadik emeletnek néhány mennyezet nélküli szobáját, a betört ablakokat, a két bedőlt konyhaajtót, a lépcsőház ablakainak összetört, lógó keretfáit, az udvaron a rengeteg üvegtörmelék, cserép- és tégladarabokat, malterhulladékokat, sok piszkot. De ugyanilyen látvány tárult elénk a lakásokban, akárhova léptünk be.” Idézet egy Mária utcai levéltöredékből. MNL BKML XII. 6. Budapest, Mária utcai zárda iratai. Név és dátum nélküli beszámoló-töredék Budapest ostromáról.
- [50] „Az isteni Gondviselés örködése folytán emberéletben nem történt kár, csupán egy növendéknek édesapja, aki éppen akkor bent volt a házban, sebesülést szenvedett, de nem nagyon súlyosan.” Idézet egy Mária utcai levéltöredékből. MNL BKML XII. 6. Budapest, Mária utcai zárda iratai. Név és dátum nélküli beszámoló-töredék Budapest ostromáról.
- [51] „A bombázás után alig egy hétre légiaknát kapott az épület. Ez este volt, mikor már besötétedett. Ez alkalommal újabb roncsolásokat szenvedett az épület, az utcai részen a lakások ablakai és különösen a kápolna ablakai meglazultak a falban úgy, hogy kömüvesnek kellett azokat megjavítani. Az oltár ablak felőli oldala is megrongálódott és a padok közül kettő vagy három; az örökklámpa mellett a fal behorpadt, mert ott kémény van, és jó darabon a fal estés is tönkrement. A sekrestyében a szekrény is megrongálódott, mely a helyek és miseruhák elhelyezésére szolgál. A második emeleten a kápolna feletti 14-es lakásban is elég nagy rombolást csinált a légiakna. Egy válaszfal, mely egyik szobát a másiktól elkülöníti, jó darabon megrepedt, és a repedés mind a két szobában látszik, és az egyik szobából a másikba átjáró ajtó ajtófélfája is ki van mozogva a falból, azaz hogy az ajtó körül a vakolat annyira lehullott, hogy a téglák látszanak, és ugyanazon a szobában a fürdőszobába nyíló tapétaajtó egészen kijött a falból, és a két fal szorulva, félig bedőlve állt ottan. Általában az intézetnek elég sok bútor megrongálódott és több edényféle is, ami törékeny volt. A légiakna becsapódásától kezdve aztán nem volt villany, de az egész városban sem.” Idézet egy Mária utcai levéltöredékből. MNL BKML XII. 6. Budapest, Mária utcai zárda iratai. Név és dátum nélküli beszámoló-töredék Budapest ostromáról.
- [52] „Január 7-én este pedig nehéz akna esett az udvarukra, s ez inkább a földszinten okozott rombolást. A 6-os számú lakásban a házmesterné fivérét megölte, úgy találta a szülők a halántékán, hogy egy negyedóra alatt kiszenvedett. Mellette állt Pudenciána nővér, de neki nem történt baja. Jellemző a budapesti jelenlegi helyzetet, hogy a halottat a portás nővér, M. Vincenza szentelte be és temette el, a sírt is maga ásta a szomszéd udvarán. Sem munkás, sem orvos, vagy pap nem mozdulhat az óvóhelyről az állandó veszély miatt.” MNL BKML XII. 6. Tanácsulési jegyzőkönyv 1945. január 30.
- [53] Ábrahám György (1913–1982): 1936–1938-ban Budapesten filozófiai tanulmányokat folytatott, majd 1939-ben Pécsen matematikát oktatott. 1940–1944 között Szegeden végezte a teológiát, majd 1944–1946-ban a Budapesti Tudományegyetemen matematika-fizika szakos középiskolai tanári diplomát szerzett. Később Pécsen, Kaposváron, Gödánán és Zalaegerszegen tevékenykedett. 1959-től Budapesten élt. *Jezsuita névtár* <http://jezsuita.hu/nevtar/abraham-gyorgy/> [19] (Utolsó letöltés ideje: 2020. október 30.)
- [54] Raile Jakob (1894–1949): Nagyszombaton lépett be a jezsuita társaságba, a gimnázium két évét Kalocsán végezte. 1925-ben szentelték pappá. 1928 és 1933 között New York székhellyel a kívándorolt magyarokat gondozta. 1934–1935-ben Szegeden házigazdnak volt, a gazdasági ügyeket intézte. 1936 és 1941 között Budapesten a tartományfőnök helyettese és a provincia anyagi ügyeinek felelőse volt. A háború éveiben a budapesti rendházban végzett lelkipásztori munkát. 1944 végén egyik fő szervezője volt a zsidók mentésének. A rendház pincéjében akkoriban mintegy százötven menekültet is rejtegettek. 1948-ban az Egyesült Államokba ment, ahol a Keyser Islandon, majd Bostonban gondozta a magyarokat. A következő évben Newark közelében autóbaleset áldozata lett. 1991-ben a jeruzsálemi Yad Vashem a „Világ Igaza” kitüntető címet adományozta neki. *Jezsuita névtár* <http://jezsuita.hu/nevtar/raile-jakob/> [19] (Utolsó letöltés ideje: 2020. október 30.)
- [55] A piaristák rendháza az Erzsébet hid közelében volt.
- [56] Sik Sándor (1889–1963): piarista tartományfőnök, egyetemi tanár, költő, a Magyar Cserkészszövetség életre hívója. Sik Sándor így emlékezett vissza a zárdában töltött időszakra: „[a társulat] vendégszerető thersianumi fedele alatt felejthetetlen heteket töltöttem, és [...] [a társulat] tagjai közül többet kedves és nagybarbecsült barátaim közé számíthatok [...]” MNL BKML XII. 6. Különfélék. Sik Sándor 1945. augusztus 31-én kelt levele a generális főnöknek.
- [57] Balanyi György (1886–1963): piarista történétíró, történelem-földrajz szakos tanár, tanított a budapesti egyetemen.
- [58] Öveges József (1895–1979): piarista szerzetes, matematika-fizika szakos tanár.
- [59] Stadler Frieda (1889–1969): tanítónő, a magyar katolikus leányfűjségi mozgalom megalapítója. Az Actio Catholica munkatársa, csatlakozott a Szociális Missziótársulathoz.
- [60] Valószínűleg a később említett Szentgyörgyi András piarista atyáról van szó, akit 1944. október 15-én szenteltek pappá.
- [61] Szentgyörgyi András (1920–1971): piarista szerzetes, gimnáziumi tanár. 1938-ban lépett be a rendbe. 1940 és 1945 között a Pázmány Péter Tudományegyetemen hallgatott teológiát. 1944. október 15-én szentelték pappá. 1946-tól Debrecenben, 1952-től Kecskeméten, 1959-től Budapesten tevékenykedett.
- [62] A társulat a Vas megyei Alsóságon 1925-ben nyitott fiókházat. Először csak óvodát működtettek itt, majd 1928-tól elemi iskolát is. Nem tudni, hogy a nővér az alsósági zárdába vagy ottani rokonaihoz menekült-e.
- [63] Helyesen: Meinráda.
- [64] Mindhárom nővér szülőhelyére, illetve annak közvetlen közelébe menekült. Feltételezhető, hogy családi körben vészeltek át a háború utolsó időszakát.
- [65] Bácsalmáson 1886-ban alapított a társulat zárdát. Kezdetben csak elemi iskola és óvoda működött itt, 1925-ben nyílt meg a polgári iskola és az internátus is.
- [66] Jánoshalmán 1881-ben alapított a társulat fiókházat, először csak elemi iskolával. A nővérek 1904-ben óvodát, 1925-ben pedig polgári iskolát is nyitottak itt.
- [67] Szabadkán 1874-ben alapítottak a nővérek fiókházat. Kezdetben elemi iskola és árvaház, majd óvoda, polgári iskola és internátus is működött itt. A bácskai zárdák 1930-as elszakadásakor a Bácskai Iskolanővérek Társulata Szabadka központtal alakult meg. A Délvidék 1941-es visszacsatolása után a bácskai zárdák visszatértek a kalocsai anyaház fennhatósága alá. Ekkor nyílt meg a szabadkai fiókházban a nővérek elemi iskolai tanítónőképzője. 1944 novemberében minden magyar érzelmű nővérek el kellett hagynia a szabadkai zárdát.
- [68] Nincs nevesítve, hogy mely szerzetesrend Gellérthey utcai zárdájáról van szó. Az Irgalmas Nővérek vagy az Isteni Szeretet Leányai Kongregáció zárdájáról lehet szó.
- [69] Valószínűsíthető, hogy ez a svábhegyi zárda az Isteni Szeretet Leányai Kongregáció háza volt. A levél nem nevesíti a befogadó szerzetesrendet, de más forrásban található erre utalás. „*Tegnap [1945. február 15.] Gologi a taya két kalocsai nővérral a Gellérthey-utcai zárdában volt. Borzalmakról referált. [...] [1945. március 9.] Ma ment el főtisztelendő Pater Gologi és a négy Notre Dame nővér Kalocsára. A jó nővérek könnyezve távoztak, kik az ostrom összes borzalmait alatt nálunk voltak.*” ANTAL János: *Hogyan élte át a tartományház Budapest ostromának nehéz napjait. Napló, 1944. december 25. – 1945. március 17.* Krónikáiró: Antal János S. S. tartományfőnök. Szerk. Salamin András. Bp., Infopop, Isteni Szeretet Leányai Kongregáció, 2017. 54., 57.
- [70] A Világ Királynője engesztelt kápolna építési munkáiról beszámol a nővérek egyik fennmaradt dokumentuma. MNL BKML XII. 6. Budapest, Mária utcai zárda iratai. Gépelt, szerző és dátum nélküli beszámoló „Buda 1944. október 3. – 1945. március 10.” címmel.
- [71] Vecsésen 1916-ban alapított a társulat fiókházat, polgári lányiskola működött itt.
- [72] Kiskunfélegyházán a társulat 1908-ban nyitott házat, Constantinum néven. A nővérek elemi és polgári iskolát, majd tanítónőképzőt is vezettek itt. 1938-ban itt nyílt meg az ország első négyévfolyamos, érettségit adó mezőgazdasági leányközépiskolája.

[73] Baján 1870-ben nyitott házat a társulat. A nővérek kezdetben elemi iskolát és óvodát vezettek, majd 1904-től polgári iskolában, 1929-től pedig tanítónőképzőben is tevékenykedtek.

[74] Kalocsán 1860-ban létesült a társulat anyaháza. Az évek során több, leginkább gazdasági munkával és háztartásvezetéssel foglalkozó fiókházuk nyílt az érseki székvárosban.

[75] Magyarkanizsán 1901-ben nyitott fiókházat a társulat elemi és polgári iskolával.

[76] Polgár községben 1928-ban nyitott fiókházat a társulat, elemi iskolában tanítottak.

[77] A név kézzel utólag beírva.

[78] A név kézzel utólag beírva.

[79] Molnár Mária Pudenciána nővér október 30-án Esztergomba menekült testvééréhez, majd a társulat budapesti Mária utcai zárdájában vészelte át a háborút. Amikor a fővárosban kihirdették, hogy az élelmiszerhiány miatt a nők és a gyermekek lehetőleg hagyják el a várost, a nővér gyalogszerrel indult Kalocsára. Február 1-jén csatlakozott egy hattagú társasághoz, amelynek vezetője szerbül és oroszul is jól beszélt. *„Pudenciána nővér szerzetesi ruhájában, egyik táskáját a hátára szíjazva, a másikat kézben fogva indult a kis karavánnal Soroksár felé. Közben kis szánkóra rakták a táskákat s azt felváltva kettesével húzták. Szerencsésükre orosz teherautók itt is, ott is felvették őket, éjjeli szállásra vitték, sőt élelmezésükről is parkodtak gondoskodni,“* így a nővér február 3-án délelőtt már meg is érkezett az anyaházba. MNL BKML XII. 6. Tanácsülési jegyzőkönyv, 1945. január 30.

[80] Ez a mondat kézzel írott. A lap alján kézírással: *„Szeretett jó Anyám! Annak tessék betudni a beszámoló késését, hogy többet voltunk pincében, mint fönt. Már egészen vak lettem a sötétségtől. Nagy munkában vagyunk, kezdjük a bomba okozta romokat takarítani. Legközelebb bővebben. Hívnak a munkásokhoz. Forró szerető kézcsók Hildus és mind. A lap oldalára írva: Rémes! Most hallom, milyen beteg, jó Anyám! Buzgón imádkozunk.“* A „Hildus“ aláírás valószínűleg a zárda főnöknőjét, Scultéty Mária Hildeberta nővért rejti.

Címkék:

[Budapest](#) ^[20]

[második világháború](#) ^[21]

[ostrom](#) ^[22]

[katolikus egyház](#) ^[23]

[szerzetesrendek](#) ^[24]

Kiadás: 21. évfolyam (2021) 1. szám

Forrás webcím: <https://www.archivnet.hu/a-jo-isten-megorzott-mindannyiunkat-elet-a-kalocsai-iskolanoverek-budapesti-kollegiumaban-a-fovaros>

Hivatkozások

[1] <https://www.archivnet.hu/a-jo-isten-megorzott-mindannyiunkat-elet-a-kalocsai-iskolanoverek-budapesti-kollegiumaban-a-fovaros>

[2] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/bleilob_m_bernarda_kep_0.jpg

[3] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/kalocsai-iskolanoverek-tarsulatanak-maria-utcai-epulete-budapesten/bpmariaubejarat.jpg>

[4] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/kalocsai-iskolanoverek-tarsulatanak-maria-utcai-epulete-budapesten/bpmariaubelsouvar.jpg>

[5] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/kalocsai-iskolanoverek-tarsulatanak-maria-utcai-epulete-budapesten/bpmariaufohomlokzat.jpg>

[6] <https://www.archivnet.hu/a-kalocsai-iskolanoverek-tarsulatanak-maria-utcai-epulete-budapesten>

[7] <https://kollegium-terezianum.webnode.hu/galeria/#&gid=1&pid=5>

[8] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/vojnich_m_aquina_kep.jpg

[9] https://www.archivnet.hu/sites/default/files/u364/bp_maria_u_20_kapolna.jpg

[10] <https://gallery.hungaricana.hu/hu/SzerencsKepeslap/1175603/?img=0v>

[11] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/dukai-maria-amancia-beszamoloja-budapest-1944-45-os-ostromarol/bpmariau201o.jpg>

[12] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/dukai-maria-amancia-beszamoloja-budapest-1944-45-os-ostromarol/bpmariau202o.jpg>

[13] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/dukai-maria-amancia-beszamoloja-budapest-1944-45-os-ostromarol/bpmariau203o.jpg>

[14] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/dukai-maria-amancia-beszamoloja-budapest-1944-45-os-ostromarol/bpmariau204o.jpg>

[15] <https://www.archivnet.hu/sites/default/files/galeriafotok/dukai-maria-amancia-beszamoloja-budapest-1944-45-os-ostromarol/bpmariau205o.jpg>

[16] <https://www.archivnet.hu/dukai-maria-amancia-beszamoloja-budapest-1944-45-os-ostromarol>

[17] http://mnl.gov.hu/mnl/ol/hirek/hogy_elsimuljon_az_ellentet_a_haztartasi_alkalmazott_es_az_asszonya_kozott

[18] <http://jezsuita.hu/nevtar/abraham-gyorgy/>

[19] <http://jezsuita.hu/nevtar/raile-jakab/>

[20] <https://www.archivnet.hu/cimkek/budapest>

[21] <https://www.archivnet.hu/cimkek/masodik-vilaghaboru>

[22] <https://www.archivnet.hu/cimkek/ostrom>

[23] <https://www.archivnet.hu/cimkek/katolikus-egyhaz>

[24] <https://www.archivnet.hu/cimkek/szerzetesrendek>